

УДК 352:004

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ**Ю. Дубневич**, к. е. н., доцент

ORCID ID: 0000-0002-4843-6239

В. Чечель, аспірант

ORCID ID: 0009-0004-4044-8907

Львівський національний університет природокористування

© Ю. Дубневич, В. Чечель, 2024

<https://doi.org/10.31734/agrarecon2024.01.062>**Дубневич Ю., Чечель В. Проблеми та перспективи впровадження діджиталізації в територіальних громадах**

Розглянуто процес діджиталізації та його впровадження у територіальних громадах. Проаналізовано проблеми, які перешкоджають діджиталізації, зокрема нерівність доступу до технологій, фінансові витрати та загрози для кібербезпеки. Подано приклади позитивних змін завдяки діджиталізації, зокрема покращення доступності послуг та підвищення ефективності управління.

Наведено приклад формування «цифрової» територіальної громади. Зауважено важливість цифрової трансформації для успішного становлення та функціонування територіальної громади. Показано переваги цифрової спроможності територіальних громад та проаналізовано загальні проблеми, пов'язані зі створенням і операційною діяльністю цифрових громад. Подано список громад, у яких впроваджуються пілотні програми EGAP, спрямовані на використання новітніх ІКТ для поліпшення якості управління. Досліджено процес впровадження цифрових технологій за сприяння територіальних громад, однак вказано на обмежувальний фактор такого підходу: відсутність повного власництва громадами інформаційних ресурсів на їхній території. Акцентовано на необхідності законодавчого закріплення міжвідомчого цифрового інформаційного обміну та вирівнюванні ролі органів місцевого самоврядування в цьому процесі. Виокремлено інші проблеми цифровізації, такі як використання недокументованих форматів даних та відсутність єдиних класифікаторів, що значно обмежує доступ громадян та можливість застосування автоматичних систем обробки даних.

Дійдено висновків щодо перспектив (покращення доступності послуг, ефективність і оптимізація, збільшення прозорості, розвиток цифрової інфраструктури) і ризиків упровадження діджиталізації (нерівність доступу, проблеми кібербезпеки, фінансові витрати та соціокультурні аспекти). Проаналізовано різноманітні підходи до зміцнення готовності територіальних громад в Україні та подолання цифрової нерівності громадян.

Ключові слова: територіальна громада, цифрова спроможність, діджиталізація.

Dubnevych Yu., Chechel V. Problems and prospects of digitalization implementation in territorial communities

The article delves into the process of digitization and its application within territorial communities. It scrutinizes the obstacles hindering digitization, such as disparities in technology access, financial constraints, and cyber security risks. Conversely, it highlights the positive outcomes of digitalization, such as enhanced service accessibility and managerial efficiency.

An exemplar of a "digital" territorial community is provided, underlining the pivotal role of digital transformation in community formation and operation. Additionally, it enumerates the benefits of digital

capacity in territorial communities and scrutinizes general challenges associated with establishing and managing digital communities. The article also outlines communities where EGAP pilot programs are underway, aiming to leverage cutting-edge ICT to bolster management quality. While exploring the introduction of digital technologies through territorial communities, it identifies a limiting factor: the communities' incomplete ownership of information resources within their territories. Emphasis is placed on the necessity for legislative measures to solidify interdepartmental digital information exchange and equalize the role of local self-governing bodies in this process.

Furthermore, the article addresses other digitalization challenges, such as the use of undocumented data formats and the absence of standardized classifiers, significantly impeding citizen access and the utilization of automated data processing systems.

Conclusions drawn regarding the prospects and risks of digitalization implementation encompass improved service accessibility, efficiency, transparency, and the development of digital infrastructure. Conversely, issues such as access inequality, cyber security, financial burdens, and socio-cultural considerations are highlighted. The authors thoroughly examined various approaches to bolstering the preparedness of territorial communities in Ukraine and mitigating citizens' digital inequality.

Keywords: territorial community; digital capacity; digitalization.

Постановка проблеми. У сучасному світі, де технології стрімко розвиваються, діджиталізація стала необхідною складовою для впорядкування та оптимізації різних сфер життя. Територіальні громади, як складові частини державного управління, не залишаються осторонь цього процесу. Проте впровадження діджиталізації в цих громадах зустрічається з численними проблемами, але водночас відкриває перед ними значні перспективи.

Однією з головних проблем є нерівність доступу до технологій. У територіальних громадах можуть бути різні рівні доступу до Інтернету та інших цифрових інфраструктурних ресурсів. Недостатній доступ може призвести до виникнення цифрового поділу, коли деякі громади отримують вигоди від діджиталізації, тоді як інші залишаються відстороненими від цього процесу.

Ще однією серйозною проблемою є фінансові витрати на впровадження та підтримку цифрових технологій. Для багатьох територіальних громад витрати на придбання необхідного обладнання та розробку програм можуть бути великим тягарем, особливо у разі обмеженого бюджету. Без належних інвестицій і підтримки діджиталізація може залишитися недосяжною для багатьох громад.

Поряд із цими проблемами є й значні ризики. Один із найбільших ризиків – це загрози для кібербезпеки. Зловмисники можуть використовувати діджиталізовані системи для

здійснення кібератак та крадіжок даних, що може ставити під загрозу інформаційну безпеку громади та її мешканців.

Незважаючи на ці проблеми та ризики, впровадження діджиталізації в територіальних громадах відкриває перед ними значні перспективи. Однією з них є покращання доступності послуг для мешканців. Завдяки цифровим технологіям можна спростити процеси отримання різних послуг, таких як медичні або адміністративні, та зробити їх доступнішими для всіх.

Крім того, впровадження діджиталізації може допомогти в підвищенні ефективності управління та оптимізації використання ресурсів. Цифрові інструменти можуть сприяти збору та аналізу даних, що дозволить керівникам громад краще розуміти потреби своїх мешканців та ефективніше використовувати доступні ресурси.

Отже, впровадження діджиталізації в територіальних громадах має свої виклики та ризики, але водночас відкриває широкі можливості для покращання якості життя мешканців і оптимізації роботи органів влади. Для успішного впровадження цифрових технологій необхідно уважно враховувати всі ці аспекти та розробляти стратегії, які забезпечать максимальну вигоду для громади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика цифрової спроможності ТГ в Україні, виокремлення їх основних проблем та визначення подальших перспектив є

предметом наукових досліджень таких учених, як: Б. Бхалла, С. Квітка, О. Саєнко, О. Карпенко, О. Шевченко, Г. Шаульська та багатьох інших.

Саєнко О. (2018) розглядає діджиталізацію державного управління як важливий інструмент подолання корупції. Впровадження діджиталізації важливе для формування ефективного механізму зворотного зв'язку між різними рівнями влади, між владою і суспільством, владою і людиною як важливого елемента нової управлінської моделі України (Шаульська, 2019, с. 142). Учені зауважують, що діджиталізація є ключовим фактором, який впливає на відкритість, прозорість та ефективність діяльності органів державної влади й органів місцевого самоврядування (Литвин, Крупнова, 2020, с. 74).

Бхалла Б. у ґрунтовному звіті щодо глобальної діджиталізації вказує, що її успіх неможливий без змін у національній політиці з метою ефективного використання можливостей цифровізації та боротьби з її ризиками й проблемами, пов'язаними з розширенням цифрових даних. Основні питання такої політики, на його думку, мають передбачати визначення права власності та контроль над даними, досягнення довіри споживачів даних, захист їхньої конфіденційності, регулювання транскордонних потоків даних та створення відповідних навичок і можливостей для використання цифрових даних для розвитку (2019, с. 125–120).

Дослідники визначили перспективні напрями цифрової трансформації публічного управління, серед яких: розвиток цифрових компетентностей публічних службовців, цифровізація територіальних громад, цифрова трансформація муніципального управління, розвиток цифрової взаємодії влади та бізнесу, впровадження цифрових технологій у виборчу систему (Квітка та ін., с. 132).

Серед вітчизняних дослідників важливу, на наш погляд, ідею щодо інформатизації місцевих громад, розробив О. Карпенко. Він довів необхідність створення у громаді спеціального інформаційно-комунікативного підрозділу, котрий, на його думку, здатен значно підвищити ефективність опрацювання інформаційних матеріалів ЗМІ, різ-

номанітних інформаційних ресурсів; інтенсифікувати роботу з громадськими організаціями та інституціями, політичними партіями тощо (2017, с. 137).

У нашій статті наголошено на конкретних заходах і стратегіях, яких можна вжити для вирішення виявлених проблем цифрової спроможності територіальних громад. Додаткова конкретизація ініціатив та планів дій була б корисною для визначення конкретного напряму дій.

Постановка завдання. Наше завдання – аналіз процесу діджиталізації місцевих громад, перспективи та загрози її впровадження.

Методика дослідження та матеріали. У процесі дослідження використано аналіз літератури – огляд наукових праць, звітів, статей для дослідження поточного стану теми. Серед інших методів дослідження використано дедуктивний метод для формулювання гіпотез щодо впливу різних факторів на успішність цифровізації, ґрунтуючись на загальних теоретичних знаннях, а також індуктивний метод для аналізу конкретних випадків впровадження цифрових ініціатив та вивчення їхніх результатів для виявлення тенденцій і факторів успіху чи невдачі. Інформаційною базою дослідження стали статистичні дані Організації Об'єднаних Націй.

Виклад основного матеріалу. Освіта про цифрові технології – ключовий етап у впровадженні процесу діджиталізації. Цей процес передбачає розширення знань про можливості інформаційних технологій серед дорослих та дітей через навчання та отримання компетентностей, необхідних для активної участі у цифровому суспільстві.

Освіта також має передбачати знання, навички та розуміння, необхідні для використання й захисту демократичних прав та обов'язків в Інтернеті, а також для просування та захисту прав людини, демократії та верховенства права в онлайн-середовищі.

Очевидно, що територіальна громада відіграє важливу роль у життєдіяльності суспільства, беручи участь у вирішенні місцевих питань. Потреби громади охоплюють вищу якість життя, яка проявляється в необхідності підвищення рівня соціального обслуговування, комунікації з владними структурами,

забезпечення безпеки, інфраструктури та інших аспектів.

Цифрова трансформація суспільства та зміни в організації влади, спричинені нею, позначаються на розвитку територіальних громад, що виникли внаслідок децентралізації влади в Україні. Один із сучасних трендів полягає в активному впровадженні елементів системи цифрового управління в діяльність органів місцевого самоврядування. Цей процес активно прогресує в містах, але останнім часом поширюється й на новостворені територіальні громади. Отже, успішність реформи децентралізації влади потребує зміцнення ролі територіальних громад у різних сферах, таких як освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, енергетика, громадський транспорт, громадська безпека тощо, через посилення їхньої цифрової спроможності. Це передбачає впровадження нових цифрових процесів та технологічних рішень, розширення мережевих комунікацій, використання цифрових інструментів для реалізації розширених повноважень територіальних громад.

Істотними перевагами цифрової спроможності територіальних громад є:

- використання сучасних ІКТ для досягнення ефективності та результативності;
- можливість ухвалення ефективних управлінських рішень на основі аналізу даних;
- виявлення найкращих практик через аналіз інформації з попередніх років;
- обмін уніфікованими документами;
- зменшення ризику корупції через онлайн-спілкування громадян із представниками влади;
- забезпечення контролю та прозорості у владному процесі;
- можливість отримання адміністративних послуг онлайн, зокрема під час карантину, через цифрові платформи.

До загальних проблем щодо створення та операційної діяльності цифрових громад належать недостатнє фінансування, а також неефективне використання призначених коштів для проєктів цифрової трансформації. Час-

то виділені кошти спрямовуються передусім на створення або модернізацію застарілої технічно та морально інформаційної інфраструктури. Ці витрати зазвичай адресовані виконанню локальних, тимчасових завдань, при цьому не враховується проблема майбутньої інтеграції апаратних та програмних ресурсів у єдину муніципальну інформаційну систему, а також їх підключення до регіональної, національної та, в подальшій перспективі, глобальної мережевої інфраструктури (Шифр: інноваційні громади, с. 14).

Чимало територіальних громад України вже розробили власні концепції та програми цифрового розвитку. Однак наразі не можна стверджувати, що вони втілюються повністю. Скоріше йдеться про визначення правильного напрямку в міському розвитку, який може бути реалізований у майбутньому. Наприклад, була розроблена Програма EGAP, що виконується Фондом Східна Європа та Фондом Innovabridge у співпраці з Міністерством цифрової трансформації України та фінансується Швейцарською агенцією розвитку і співробітництва. Ця програма спрямована на використання новітніх ІКТ для поліпшення якості управління, покращання взаємодії влади та ТГ, а також сприяння соціальним інноваціям в Україні. Десять новостворених територіальних громад у п'яти областях України, яких обрали на вищезгадану програму 2020 року, будуватимуть власні успішні приклади впровадження електронних рішень. Умовою конкурсу була готовність громади до змін та впровадження цифрових технологій.

Метою є покращання якості надання публічних послуг громадянам та збільшення їхньої довіри до місцевої влади. Отже, переможцями конкурсу в пілотних регіонах програми стали:

Вінницька область: Іллінецька ТГ, Жданівська ТГ;

Волинська область: Вишнівська ТГ, Зимнівська ТГ;

Дніпропетровська область: Підгородненська ТГ, Солонянська ТГ;

Луганська область: Біловодська ТГ, Новопсковська ТГ;

Одеська область: Кілійська ТГ, Шабівська ТГ.

Проте проєкт досі залишається в статусі «пілотного». На державному рівні актуальне завдання інвентаризації виконаних проєктів і наявних систем силами експертного співтовариства, а також створення банку «модельних» інформаційних систем. У результаті можна отримати лінійку цифрових продуктів, кожен з яких вирішує деяку специфічну проблему «цифрової» громади, а IT-фахівці місцевої влади могли б збирати необхідну конфігурацію, відповідну масштабу і потребам громади.

У низці регіонів України активно впроваджують цифрові технології в територіальних громадах за підтримки місцевих владних органів. Однак, незважаючи на позитивний вплив таких ініціатив, виникає інша проблема у розвитку цифрових громад – вони не мають повного контролю над інформаційними ресурсами на своїй території. Замість цього вони лише дотримуються різних регуляцій, де ключову роль у вирішенні питань дозволу відіграють державні органи. Це обмежує самостійність органів місцевого самоврядування. Щоб вирішити це питання, потрібно закріпити у законодавстві міжвідомчий цифровий обмін інформацією, де органи місцевого самоврядування матимуть рівні права.

До інших проблем цифровізації територіальних громад слід віднести використання недокументованих форматів даних, протоколів обміну та інших закритих інформаційних технологій, а також відсутність єдиних класифікаторів, довідників і схем даних. Це значно ускладнює доступ до державних та муніципальних інформаційних ресурсів для громадян та організацій, обмежує можливість застосування автоматизованих засобів пошуку та аналітичної обробки інформації з різних систем, а також ускладнює підготовку управлінських рішень та знижує якість адміністративних послуг (Квітка, Новіченко, Гусаревич, Піскоха, Бардах та Демощенко, 2020, с. 136).

Ще однією проблемою з удосконалення цифрової готовності територіальних громад є відсутність необхідних законодавчих норм,

які б регулювали освіту та навчання цифровими компетентностями протягом усього життя. В Україні цифрові навички та вміння громадян переважно розглядають як додаткову можливість для розвитку цифрової економіки, як споживачів цифрових продуктів та сервісів.

Тоді як у Європі акцентується на створенні умов для того, щоб громадяни могли використовувати цифрові технології для особистого зростання, професійного розвитку, навчання та активної участі у суспільному житті, у європейському підході значну увагу приділяють також кібербезпеці та захисту особистої інформації кожної особи, на відміну від української практики (Шевченко, 2020, с. 82).

Упровадження діджиталізації в територіальних громадах може мати численні перспективи, але й супроводжуватися ризиками. Ось деякі з них:

Перспективи:

- покращання доступності послуг – діджиталізація може забезпечити зручний доступ до різних послуг для мешканців територіальних громад через онлайн-платформи та додатки;

- ефективність і оптимізація – впровадження цифрових технологій може допомогти у підвищенні ефективності управління та оптимізації ресурсів у громадах;

- підвищення прозорості – інформаційні технології можуть зробити роботу органів влади прозорішою та доступнішою для громадян, забезпечуючи більшу відкритість у процесах ухвалення рішень;

- розвиток цифрової інфраструктури – впровадження цифрових технологій може стати каталізатором для розвитку інфраструктури зв'язку та доступу до Інтернету в громадах.

Ризики:

- нерівність доступу – цифрові ініціативи можуть поглибити нерівність у доступі до технологій, оскільки деякі громади можуть мати обмежений доступ до Інтернету або не мати необхідних навичок для користування цифровими послугами;

- кібербезпека – впровадження діджиталізації вносить нові ризики у сферу кібербезпеки, зокрема можливість кібератак на системи та бази даних місцевих урядових структур;

- приватність і захист даних. Збір та обробка особистих даних можуть породжувати проблеми з приватністю та безпекою, особливо якщо належний захист даних не забезпечено;

- фінансові витрати – впровадження та підтримка цифрових систем можуть вимагати

значних фінансових витрат, що може бути складним для бюджетів територіальних громад, особливо за великих інвестицій у необхідне обладнання та програмне забезпечення;

- соціокультурні аспекти – впровадження діджиталізації може вплинути на соціокультурні аспекти спільнот, зокрема призвести до втрати традиційних способів взаємодії та зменшення соціальної активності (рис.).

Рис. Проблеми та перспективи впровадження діджиталізації в територіальних громадах

Щодо майбутніх перспектив та заходів для зміцнення цифрової готовності територіальних громад в Україні, можна виокремити такі напрями:

Проведення цифрових аудитів та цільових досліджень для оцінки наявних ресурсів кожної територіальної громади, виявлення її сильних і слабких сторін, а також ідентифікації можливостей та викликів, що виникають під час цифрового розвитку.

Розробка нової концепції та плану цифрового розвитку, які передбачають системне та послідовне впровадження цифрових інструментів для сталого розвитку територіальних громад. Це означає розуміння «циф-

рової» громади як сучасної, ефективної та успішної, де цифровізація є засобом досягнення конкретних цілей. Для оцінки прогресу в цьому напрямі може бути впроваджений єдиний кількісний індикатор, наприклад, частка адміністративних та муніципальних послуг, які надаються в електронному вигляді.

Створення довірливих та прозорих взаємовідносин між владою, територіальними громадами та бізнесом за допомогою інноваційних цифрових технологій. Це дозволить громадянам реалізувати свої ідеї щодо розвитку громади, а місцевій владі - стати більш прозорою та зрозумілою для громади.

Забезпечення підвищення рівня цифрової компетентності громадян у використанні інформаційно-комунікаційних технологій.

Подолання цифрової нерівності за допомогою комплексу заходів, а саме:

- створення інфраструктури широкосмугового інтернет-доступу на всій території країни;

- підвищення доступності для населення і організацій сучасних послуг у сфері цифрових і телекомунікаційних технологій; формування єдиного інформаційного простору;

- створення системи громадських центрів доступу населення до державних інформаційних ресурсів (Цифрові громади: в Україні розпочато реалізацію пілотного проєкту з електронного урядування в ОТГ, 2020).

Варто зауважити, що територіальні громади поступово усвідомлюють свою важливу роль у суспільстві під впливом різноманітних зовнішніх та внутрішніх чинників. Це сприяє поширенню різноманітних цифрових технологій, оскільки для ефективної соціально-економічної політики необхідно об'єднати активних громадян, місцеву владу та експертне співтовариство в мережу, де відбудеться обмін матеріальними ресурсами, науковими досягненнями та інформацією. Для координації діяльності територіальних громад необхідно створити аналітичний центр, який розроблятиме методiku діджиталізації та впроваджуватиме її на місцях.

Висновки. На сучасному етапі розвитку суспільства інформаційно-комунікаційні технології стають необхідною складовою у розвитку територіальних громад в Україні. Розвиток цифрової спроможності громади передбачає такі перспективи:

- впровадження цифрових аудитів та цільових досліджень для оцінки ресурсів, сильних і слабких сторін, а також можливостей розвитку та викликів, з якими можуть зіткнутись територіальні громади під час цифрового розвитку;

- розроблення нової концепції та плану цифрового розвитку, що передбачають системне та послідовне впровадження цифрових інструментів для сталого розвитку громади. Ця концепція має визнавати «цифрову» територіальну громаду як сучасну, ефективну та успішну громаду, де цифровізація розглядається як засіб досягнення визначених цілей;

- створення довірливих та прозорих взаємовідносин між владою, громадою та бізнесом за допомогою

- впровадження інноваційних цифрових технологій;

- підвищення рівня цифрової компетентності громадян шляхом формування цифрових навичок та компетенцій;

- забезпечення доступності інтернету для всього населення України з метою подолання цифрової нерівності між регіонами;

- збільшення фінансування та ефективне використання коштів для цифрової трансформації;

- удосконалення законодавства щодо впровадження міжвідомчого цифрового інформаційного обміну на рівні громади;

- використання цифрових технологій для підвищення інформованості громадян, забезпечення прозорості в ухваленні управлінських рішень та створення прогресивних «цифрових» громад.

У майбутніх наукових дослідженнях рекомендовано зосередитися на розробці програми діджиталізації.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

Карпенко, О. В. та Дуда, А. В., 2017. Інформаційно-комунікативна діяльність виконавчих органів місцевих рад в Україні. *Ефективність державного управління*, 4, с. 133–140.

Квітка, С., Новіченко, Н., Гусаревич, Н., Піскоха, Н., Бардах, О та Демошенко, Г., 2020. Перспективні напрямки цифрової трансформації публічного управління. *Аспекти публічного управління*, 8 (4), с. 129–146.

Литвин, Н. А. та Крупнова, Л. В., 2020. Діджиталізація як засіб підвищення відкритості, прозорості та ефективності діяльності органів державної влади та органів місцевого

самоврядування щодо надання електронних послуг. *Ірпінський юридичний часопис*, 3, с. 69–76.

Освітня платформа «Дія. Цифрова освіта» [online] Доступно: <https://osvita.dii.gov.ua/> [Дата звернення 5 січня 2024].

Саєнко, О., 2018. Діджиталізація державного управління та інноваційні технології – найпотужніші інструменти подолання корупції [online] Доступно: <https://www.kmu.gov.ua/news/oleksandr-sayenko-didzhitalizaciya-derzhavnogo-upravlinnya-ta-innovacijni-tehnologiyi-najpotuzhnishi-instrumenti-podolannya-korupciyi/> [Дата звернення 10 січня 2024].

Цифрові громади: в Україні розпочато реалізацію пілотного прокату з електронного урядування в ОТГ [online] Доступно: <https://pidgorodne.otg.dp.gov.ua/novini-ta-podiyi/novini/rozpochato-realizaciyu-pilotnogo-proektu-z-elektronного-uryaduvannya-v-otg/> [Дата звернення 10 січня 2024].

Шаульська, Г. М., 2019. Принципи «належного врядування»: перспективи впровадження в Україні. *Держава та регіони: державне управління*, 2, с. 140–143.

Шевченко, О. В., 2020. *Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні*. Київ: НІСД.

Шифр: інноваційні громади [online] Доступно: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Jq1hRCb4WIUJ:https://www.mnau.edu.ua/files/olimp/kongromadi/rez/28.pdf+&cd=5&hl=ru&ct=clnk&gl=ua> [Дата звернення 16 січня 2024].

United Nations, 2019. *Digital economy report 2019*. New York: United Nations Publications, 194.

Стаття надійшла 16.02.2024

